

Yayın Geliş Tarihi: 27.11. 2018

Ermeni Araştırmaları Dergisi

Yayına Kabul Tarihi: 28.11.2018

Sayı: 61, Yıl: 2018, Sayfa: 297-305

ISSN: 1303-068X

Tacar, Pulat. "Hans-Lukas Kieser'in Talat Paşa Biyografisi Üzerinde Bazı Notlar ve Dr. Yücel Güçlü'nün Bu Kitaba Yönelik Eleştirileri." *Ermeni Araştırmaları*, Sayı 61 (2018): 297-305.

Kitap Tahlili

HANS-LUKAS KIESER'İN TALAT PAŞA BİYOĞRAFİSİ ÜZERİNDE BAZI NOTLAR VE DR. YÜCEL GÜÇLÜ'NÜN BU KİTABA YÖNELİK ELEŞTİRİLERİ

(SOME NOTES ON HANS-LUKAS KIESER'S BIOGRAPHY ON TALAAT
PASHA AND DR. YÜCEL GÜÇLÜ'S CRITICISMS ON THE BOOK)

Pulat TACAR*

Son on yıllık sürede Princeton University Press tarafından yayınlanan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun on yıllık dönemlerindeki vahim Türk-Ermeni ilişkilerini inceleyen kitaplar olağanüstü derecede tek-tarafli bir şekilde ve aynı grubun parçası olan akademisyenler tarafından hazırlanmışlardır. Bu rahatsız edici eğilimin en son örneği İsviçreli yazar Hans-Lukas Kieser'in aşırı derecede tarafgir olan Talat Paşa biyografisidir. Hans-Lukas Kieser kitabında Osmanlı Devleti'nin Sadrazamını "etnik-milliyetçilik, önceki Sultan II. Abdülhamit'in siyasi İslamcılığı ile Osmanlı Devleti'nin gayri-müslim vatandaşlarına soykırım şeklinde radikal çözümler ve şiddet uygulama istekliliğinin etkili bir karışımı yolu ile iktidarda kalan acımasız bir siyasetçi" olarak tanıtmaktadır. Kieser'e göre, Talat "bir milyondan fazla insanın sistematik imhası ile sonuçlanan ve hiç görülmemiş bir boyutta mezalimlere şahit olacağımız bir yüzyıl için sahneyi kurmuş olan Ermeni soykırımının mimarıdır."

Journal of Muslim Minority Affairs dergisinin son sayısında yayınlanan uzun bir incelemede Türk tarihçi Yücel Güçlü Kieser'in Talat Paşa konusundaki kitabı üzerine detaylı bir eleştiri yazısı sunmuştur ve hataları ile eksikliklerini sıralamıştır.

* E. Büyükelçi

Yücel Güçlü'nün belirttiği gibi, Talat Paşa Osmanlı tarihinde önemli bir şahıstı:

“Ölümünden doksan yedi yıl sonra, Talat Paşa tartışma çıkarmaya devam etmektedir. Dünyanın birçok yerinde ona karşı takınılan tutumlar çağdaş siyasi duruşlar hakkında birçok meseleyi ortaya çıkarmaktadır. Talat Paşa olağanüstü bir adamdı ve hizmet süresi içinde politikaya kuvvetli bir şekilde yön vermeye açıkça kabiliyeti vardı. Dönemdeki diğer Osmanlı liderleri arasından onun göze çarptığını söylemek abartı olmaz. Sempatik ve çekici kişiliğinin cazibesinden kimse kaçınmazdı. Son Osmanlı sadrazamları üzerine yapılmış bir çalışma Talat Paşa'yı Birinci Dünya savaşı sırasında ortaya çıkan karmaşık durumu ilginç bir şekilde analiz edebilme kabiliyetine sahip kuvvetli bir devlet adamı olarak anlatmaktadır. Aralık 1908'de yaşadığı vilayet Edirne'de yeni Osmanlı Parlamento'suna mebus olarak seçilmiştir. Meslektaşları yeteneklerinin hemen farkına varmışlardır ve 1909'da Meclis-i Mebusan'a başkan yardımcısı olarak seçilmiştir. Daha sonrasında ise Dâhiliye Nazırı olarak atanmıştır, bilahare posta ve telgraf nazırı olarak atanmıştır. Said Halim Paşa'nın kabinesinde Dâhiliye Nazırı pozisyonunda idi. Said Halim Paşa'nın 1917'deki istifasını takiben sadrazam makamını üstlenmiştir.”

Hans Lukas Kieser'in Talat Paşa biyografisi kişisel sebeplerden dolayı ilgimi çekmiştir, çünkü eşi Hayriye annemin teyzesi idi; Talat Paşa Soghomon Tehlirian tarafından soğukkanlılıkla katledildiğinde annem Berlin'de idi. Annem Münevver 1920/1921'de Berlin'de Talat Paşa'nın evinde idi. Biyografide yazıldığı üzere, Hayriye ile Talat'ın çocuğu yoktu ve öksüz olan Münevver'i kendi kızları olarak kabul etmişlerdi.

Türkiye'ye döndükten sonra annem teyzesi ile yakın temasta kalmaya devam etmiştir. Ben de sıkça onu ziyaret etmiştim. Bu ziyaretler sırasında Hayriye hanım'a Talat Paşa hakkında birçok soru sorma fırsatım olmuştur, İçişleri Bakanı ile Sadrazam olduğu dönem ve “Berlin günleri” ile ilgili. Anneme ve Hayriye hanım'a göre, Talat Paşa çok kibar, dürüst ve hayranlık uyandıran bir insandı. Ayrıca, insancı özelliklerini övmüşlerdi. Bu konuya dair Profesör Kieser şöyle yazmıştır: “Talat'ın cazibesi bazen huzurundaki kızgın insanları bile teskin eden bir hüznün ile birleşirdi” (s. 329); “sahiciliği ile sadeliği ona olan hürmeti yükseltirdi” (s. 330); “Birçok Alman Talat Paşa'yı sadece başarılı bir devlet adamı olarak değil, ayrıca dürüst, kibar ve takdire değer bir insan olarak insan görürdü”; “Sempatik ve çekici kişiliğinin cazibesinden kimse kaçınmazdı...” (s. 331) “Almanca konuşan basın (İsviçre basını hariç) Talat Paşa'yı Türkiye imparatorluğunun kurtarıcısı ve ilerici siyaset için bir örnek

işi olarak methetmişlerdir...” (s. 335) “Çoğu zaman Talat Paşa basın tarafından olumlu yansıtılıyordu, özellikle Yahudi basını tarafından...” (s. 304-314).

Ancak, Bay Kieser’e göre, Talat’ın “Dr. Jekyll ile Bay Hyde” gibi bir başka yüzü vardı ve gerçekte kendisi bir canavardı; herkesi kandırıp yanlış yönlendirebiliyordu; Bay Kieser şöyle yazmaktadır: “Birçok Alman savaşın sonunda bile Talat’ın soykırımın mimarı olduğunu anlayamamıştır veya anlamak istememiştir ...” (s. 333); “Bütün gayri-müslim gruplardan şüphe duyuyordu ...” (s. 10); “Avrupa’nın tersine olacak şekilde, bir çeşit İslami-Musevi ittifakı fikri Talat’ın aklını çelmiştir” (s. 305); “Ermenilerin toplu şekilde hedeflenmesi Hıristiyan-karşıtı nefreti ve hırsı toplumun geniş kesimlerinde ortaya çıkarmıştır ve teşvik etmiştir.” s. 10; “(Ermenilerin) bir komplosu yoktu; fakat Talat’ın 1915 İlkbahar’ında yayılan hesaplanmış komplo teorisinde (s. 10) onun aşırı milliyetçiliği ile birleşmiş gözü pekliği vardı (s. 12)...”

Görüldüğü gibi Kieser Talat Paşa’yı herkesi aldatabilen bir komedyen olarak tasvir ediyor; Talat Paşa’nın eğitim düzeyi konusunda çelişkili sözler söylüyor; bir noktada Talat karşıtlığı o derecede güçlü ki, kendini tutamıyor ve Talat Paşa’nın “eksik eğitimini (görgüsünü)” Avrupalı devlet adamlarından katıldığı konferanslarda elde ettiğini” ileri sürmeğe kadar varabiliyor: “... Brest-Litowsk, Berlin ve Viyana’daki Avrupalı devlet adamları ile birkaç hafta süren günlük temaslar Talat’ı teşvik etmiştir ve sahip olmadığı eğitim seviyesine yetişmesine izin vermiştir.” (s. 357).

Kieser kitabının pek çok yerinde Talat’ın 20 yüzyılda Avrupa’da iktidarı ele geçiren despotların öncüsü olduğunu söylüyor ve bu tanımlamayı Atatürk’e bile sirayet ettiriyor: “Talat’ın çöküşünden sonra, Lenin, Stalin, Mussolini ile Hitler imparatorluklara önderlik etmişlerdir. Hepsi yerli çoğunluk tarafından desteklenmiş olduklarını iddia etmişlerdir- halk, işçi sınıfı... Bu şekilde toplumdan dışlanmış yerli grupların sistematik zulmünü meşrulaştırmışlardır... 1920’lerdeki Atatürk Devrimi öncekilerin yıkıcı zemininden farklılık göstermeyip, onu geliştirmiştir... Talat Osmanlı-sonrası dünyanın prototipik bir devrimcisidir; mirasının sadece Türkiye’de izi olmayan taraftar bir siyasetçidir...” “Atatürk önceki mirastan yola çıkıp önemli oranda mantığına uymuştur ve Talat’ın ekibine yaslanmıştır...” “... Talat’ın 15 Şubat 1917’deki açılış konuşması, hitabeti ile içeriği neredeyse sözel olarak Atatürk’ten alınmış olabilir” (s. 319.) “General Mustafa Kemal Talat’ın siyasi rolünü miras almaya başlamıştır, buna kadrosu ve nihayetinde 1918 sonrası Türk milliyetçiliği yapılandırması dahildir...”

Cumhuriyet devrimleri arasında yer alan hukuk devrimleri bile “sözde” ifadesini eklenerek Kieser tarafından küçümseniyor. Bay Kieser Medeni Kanunumuzun İsviçre’den aynen alındığını unutmuş mu? Şöyle yazmış: “Atatürk’ün sözde Hukuk Devrimi.”

Kieser, Talat’ın etnik Türk milliyetçiliğinin ve İslamcılığının II Dünya savaşı sonrasında da taşındığını ileri sürüyor : “İktidar toplanmasının agresif bir kalıbı olan İslamiyet ile Türk etnik-milliyetçiliğinin sinerjisi İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yok olmamıştır.” (s. 354).

Kieser kitabında Lozan Anlaşması hakkında menfi görüşlerini esirgememiş ; İstiklal savaşı sonunda Yunanistan ve Türkiye arasında din esasına göre ahali değişik tokuşunu teklif eden Ankara Hükümeti miydi?

“Birçok diplomat kuşağının neden 1923 Yakın Doğu Lozan Antlaşması’nın son dönem Osmanlı sorunlarına çözüm bulduğuna inandığına görmeliyiz; ancak Talat’ın mirasını desteklese de en sonunda bu [antlaşma] sorunlara yapıcı bir şekilde çözüm bulmakta başarısız olmuştur” ... “Lozan Barışı otoriter yönetimi ve dine göre nüfusta ırk ayrımı uygulanmasını desteklemiştir. Osmanlı-sonrası dünyada yeni bir bölüm açmış gibi gözükmiştir. Ancak, Talat yönetim kalıpları ile prensiplerini sürdürmüştür ve onları Türkiye’nin çok ötesinde, kanun ihlal eden, radikal çözümler içeren çekici bir paradigmanın parçası haline getirmiştir.”

Kieser, Mustafa Kemal’i Pontus Rum’larına soykırımı uygulamakla suçluyor: “Bu seferki hedef Pontus Rumları idi ... Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919’da Samsun’a iner inmez, Talat’ın varisi Kemal Hıristiyan azınlığının yok edilmesini devam ettirecekti... ‘Türk kurtuluş savaşı’nın’ ilk askeri hamlesi Kemal’in Generali Nurettin Paşa (kötü namı bir fanatik) öncülüğünde yapılmıştır...” (s. 355) “Mustafa Kemal Talat’ın 1916-17 Pontus politikasını devam ettirmiştir. Bu Karadeniz’deki Pontuslu Rumların toplu fiziksel imhasını kapsamıştır.” (s. 320)

Kieser Türk yöneticileri 1915 soykırımı iddiasını inkarla suçlamış. Kieser, İsviçre mahkemelerinin, “soykırım bir uluslararası yalandır” dediği için soykırımını inkâr suçundan yargılayıp mahkum ettiği Doğu Perinçek’in, İsviçre’yi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde düşüncüyü ifade özgürlüğünü ihlal ettiği gerekçesi ile mahkum ettirmiş bulunmasını, içine bir türlü sindirememiş;

“Talat’ın halefleri devamlı bir şekilde 1915 soykırımının inkârını savunmuşlardır. Bu soykırım inkârını önemsizleştirmeye devam eden etik olmaya fırsatçılıktır.” (s. 309)

Kieser’in kitabını okurken- akademik çalışmalara gösterdiğim- saygıyı yok eden iddialarından biri de şuydu:

“Talat’ın dürüstlük, makul oranda mülk ve sınırlı oranda paraya olan çarpıcı vurgusu ... Stratejik bir yalanı ortaya koyabilir ... Berlin’de ve Berlin’den propaganda yapmasına izin verecek önemli mülkler almış olabilir yanına...”

Kieser’in bu iddiası tamamen gerçek dışıdır. Gerçekleri Hayriye hanımdan ve o trajik dönemi bizzat yaşamış olan annemden ayrıntılı olarak duydum; aile Berlin’de geçim sıkıntısı çekmekteydi; hayatlarını Hayriye hanımın takılarını satarak devam ettirebiliyorlardı. Kieser’in bu konuda “Talat Paşayı yalan söylemekle suçlaması” biyografiye egemen olan önyargılı söylemlerle birleştirilince, tarihçinin kalemini siyasal görüşünü yansıtmak için kullandığı konusunda kuşumuz kalmıyor.

Kieser kitabında Hayriye hanımın Yanyalı olduğunu ve “modest” bir Arnavut ailesinden geldiğini yazmış. Gerçek şöyle:Hayriye hanımın ailesi Yanya’nın kuzeyinde olan Konitsa kentindedir ve oranın eşrafından olan bir ailenin kızıdır. Yanya’dan İstanbul’a göç ettirildiğinde annemin dedesi Mutasarrıf Musa Kazım’ın evinde kalmış ve Talat Paşa kendisine orada talip olmuştur. Özelimiz konusunda daha fazlasını yazmak ailemin töresine ve görgü kurallarımıza uymaz.

Kieser’in Talat Paşa biyografisi konusunda vardığım sonuç şudur:

Çok sayıda Türk ve Türk olmayan tarihçi ve araştırmacı Kieser’in kitabına yansıyan görüşlerinin büyük bölümünün doğru olmadığını arşiv belgeleri ile ispatlamışlar veya Kieser’in tezlerini dayandırdığı pek çok belgenin sahteliğini, söylenti veya yorumların isabetli olmadığını kanıtlamışlardır. Kieser’in Talat Paşa biyografisini, bu çalışmayı kendisine ısmarlayanlara borcunu ödemek için yazdığı düşünülebilir. Uzunluğu ve dipnotlarının çokluğu ile bilimsellik mantosuna bürünmüş bu biyografi, Talat Paşa’yı, Türkiye Cumhuriyetini ve onun kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ü (bashing) için kaleme alınmış politik manifesto niteliği ağır basmaktadır kanısındayım. Yazar, yukarıdan aşağıya bakan (condescending) , Türkiye’yi ve bu ülkede yaşayanları, ülkenin ve insanların tarihini, değerlerini, Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ü, devletin kurumlarını, yönetim

geleneklerini ve -biyografinin kapsadığı dönemde- Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu beka krizinin vehametine gereken ağırlığı vermeden, o günleri ve daha sonrasını, kendi kafasında oluşturduğu bir modele göre biçimlendirmek isteyen bir kitap yayımlamıştır. Kieser bir ülke ve yurttaşları için bağlayıcı olan ulusal hukuk ile o dönemlerde geçerli uluslararası hukukun geçerliliği; daha sonra oluşturulan hukukun geriye yürütülemeyeceği ilkelerini yok saymakta, hukukun ve değerlerin zaman içinde geliştikleri ve değiştikleri gerçeğini göz ardı etmektedir.

Dr. Yücel Güçlü'nün Kieser'in sözkonusu kitabının analizine gelince, Yücel Güçlü'ye göre, Kieser'in belgeyi çarpıtması kitabındaki altyazı ile başlıyor. Altyazıda Talat Paşa Kieser tarafından “modern Türkiye'nin babası” olarak tanımlanmıştı. Oysa ki bu sav gerçeğe değil, Kieser'in yaratıcı hayal gücüne dayanmaktadır. Güçlü'nün belirttiği gibi, “Modern Türkiye'nin Babası'nın Talat Paşa değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk (1881-1938) olduğu yaygın olarak bilinmektedir ve evrensel olarak kabul edilmiş bir gerçektir”.

Yücel Güçlü doğru bir şekilde Kieser'in “az sayıda orijinal sav veya fikir sunduğunu” belirtmektedir. Daha da “önemlisi yazarın destekleyici kanıtlarının ötesine uzanıp Talat Paşa ile politikalarını toptancı bir şekilde kınama eğilimi olduğunu” belirtmektedir. Güçlü'ye göre, Hans-Lukas Kieser 1915 olaylarının Raphael Lemkin'in kariyerindeki rolünü abartmaktadır ve 1915'i Lemkin'in hukuki bir kariyere devam etmeye karar vermesindeki ana sebep olarak göstermeye çalışmaktadır. Oysa ki 700 sayfalık çalışması “Axis Rule in Occupied Europe”da (İşgal Altındaki Avrupa'da İttifak Yönetimi) Lemkin Ermenilerden veya Talat Paşa'dan bahsetmez bile.

Benzer şekilde, Güçlü'ye göre, Kieser Talat Paşa'yı Kürtleri geniş çaplı bir şekilde Doğu Anadolu'dan çıkarmakla suçlarken “kanıt sunmamaktadır ve üzerinde durmamaktadır”. Keza, Hans-Lukas Kieser Talat Paşa'nın Ermenilere karşı işlenen suiistimalleri engellemeye çalışmış olması gerçeğinin üzerini örtmeye çalışmaktadır ve Talat'ın suçluları cezalandırma çabalarını önemsiz gibi göstermeye çalışmaktadır. Kieser “Ermenilere karşı işlenen suçlara karşı bir tek resmi dosyanın belgelenmemiş” olduğunu iddia etmektedir. Oysa gerçekte “Ermenilere kötü muamele etmiş jandarmaya, orduya, adliyeye, mali ve diğer sivil idarelere ait binden fazla kişi yargılanmıştır ve mahkum edilmiştir ... yaklaşık 1,376 kişi suçlardan dolayı farklı derecelerde ceza almıştır... 1916'nın ortasında Van vilayetinden sürgün edilen Ermenilere kötü muameleden mahkum edilmiş elli-bir Osmanlı askeri idam edilmiştir ... Benzer suçlardan suçlu bulunmuş hükümet çalışanları

makamlarından kovulmuşlardır ve yargılama için askeri mahkemelere gönderilmişlerdir.”

Güçlü’ye göre, Kieser’in anlatımındaki bir diğer sorun Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau’nun anıları ve mektupları gibi propaganda kaynakları kullanmasıdır. Morgenthau’nun anlatımları kuvvetli bir propagandacı güdüye sahipti ve amacı “ABD’yi Almanya’ya karşı savaşa girmeye teşvik etmek için haber ortaya çıkarmak veya uydurmak” idi.

Kieser’in 1909 Adana olaylarını tartışması benzer sorunları ortaya çıkarmaktadır. Güçlü’ye göre, Kieser bölgede şiddetin patlak vermesinde rolü olan Adana’daki Ermenilerin geniş çaplı silahlanmalarını dikkate almamaktadır. Bu o kadar ciddiydi ki, bir Amerikalı misyoner bile “misyoner okullarında bile Ermeni öğrencilerin tabanca, hançer, vs. temin etmelerini engellemenin zor olduğunu” itiraf etmiştir.

Benzer şekilde, Kieser Osmanlı parlamentosundaki tartışmaları saptırıp, Nisan’dan Temmuz 1909’a kadar İstanbul hükümeti ve çoğu temsilcilerin [İttihat ve Terakki Cemiyeti’ndekiler (İTC) dahil] “Adana Valisi Mehmed Cevad’ın raporunu sorgusuz sualsiz kabul ettiklerini” ileri sürmektedir. Hâlbuki gerçek çok daha farklıydı. Parlamento ile kabine üyeleri sadece valinin olayları anlatışını sorgulamakla kalmamışlar, Güçlü’ye göre, birçok milletvekili valinin görevinden azledilmesini talep etmiştir. Ek olarak, Kieser “Bahçe müftüsü İsmail Hakkı ile kardeşinin askeri divanı harp tarafından Nisan 1909’daki katliam suçlarından ötürü asılarak idam edildiklerinden” bahsetmemektedir. Bölgedeki şiddetle bağlantılı 25 kişi daha hükümet tarafından asılarak idam edilmiştir. Kieser bunların hiçbirinden bahsetmemektedir.

Kieser benzer şekilde Ahmet Cemal Bey’in (daha sonra Paşa) 1909’daki Adana faciasının kurbanlarına yardım etme çabalarını görmezden gelmektedir. 1909-1911 arasında Adana vilayetindeki valilik görevi sırasında “Ahmet Cemal Türkler ile Ermeniler arasındaki sorunu hafifletmek için bazı önlemler almıştır. Harap olmuş kasabalar ve köyler yeniden inşa edilmiştir. Birçok yanmış cadde yeniden inşa edilmiştir, yeni caddeler açılmıştır, eski caddeler genişletilmiştir.” Ahmet Cemal’in vilayetteki görev süresi sırasında ticaret hızla artmıştır ve büyük oranda iş imkânları artmıştır. Ayrıca, “binlerce öksüz çocuk daha önce karşılaşmadıkları şekilde daha iyi şartlarda bakılmışlardır, Ermeniler hayatlarını yeniden kurmuşlardır.” Bütün bunlar İTC’nin ve Talat Paşa’nın tam desteği ile gerçekleşmiştir, ancak bunlar Kieser tarafından tamamen görmezden gelmiştir.

Güçlü ayrıca Kieser'in 1915'teki Ermeni deneyimi için yanlış şekilde kullandığı soykırım terimine karşı çıkmaktadır. Güçlü "soykırım"ın uluslararası hukuk tarafından tanımlanan hukuki bir terim olduğunu ve sadece yetkili bir mahkeme tarafından belirlenebileceğini not ederek, Kieser'in hukuksal alandaki ihtisasını sorgulamaktadır ve okurlara "Yahudi ve Rwanda soykırımı için mahkeme kararının var olduğunu ancak Ermenilerin yaşadığı acı için olmadığını" hatırlatmaktadır.

Kieser kitaptaki anlatımını kurarken "çoğunlukla anılar, günlükler, mektuplar ve bir dizi ikincil edebiyata" dayanmaktadır. Arşiv kaynaklarını seçerek ve ara sıra kullanmaktadır. Osmanlı arşivlerinin büyük ve çok önemli derlemeleri dikkate alınmamaktadır. Benzer şekilde ATASE'nin evrakları görmezden gelinmiştir. Amaca uygun Fransız ve Amerikan arşivleri de Kieser tarafından dikkate alınmamıştır.

Son olarak, Kieser'in çalışması alışılageselmedik derecede yüksek sayıda maddi hata içermektedir. Bu noktada Yücel Güçlü'den alıntı yaparsak:

... İTC'nin merkez komitesi'nin karargâhı İstanbul'da Şeref Sokak'ta idi, Nur-i Osmaniye Sokak'ta değil (s. 2); 1909'dan 1918'e kadar İstanbul'daki Avusturya Askeri Ataşesi olan Joseph Pomiankowski bir general değil, bir feldmareşal vekili idi (s. 12), Midhat Şükrü (Bleda) bir doktor değildi, herhangi bir branşta doktora derecesi yoktu (s. 46), Gabriel Noradunghian Ekonomi ve Kültür Nazırı değil, Nafta Nazırı idi (s. 82). O dönemde Ekonomi ve Kültür nezareti makamı yoktu; 1913'te İstanbul'daki Beyoğlu bölgesindeki kulüp Club d'Orient değil, Circle d'Orient idi (s. 149); Cemal Paşa Suriye'nin Askeri Valisi değildi, Dördüncü Ordu'nun komutanı ve 1914-17 arasında Suriye, Filistin ile Sinai Genel Valisi idi (s. 253); 11 Haziran 1913'te suikaste uğrayan Sadrazam Mahmut Cevdet Paşa değil, Mahmut Şevket Paşa idi (s. 303), 1 Kasım 1918 akşamında beş değil, yedi İttihatçı lider İstanbul'u terk etmişti. Dr. Rüsuhi ile Cemal Azmi de aralarında idi (s. 381); Talat Paşa Türkiye'den ayrılmıştır ama terketmemiştir (ss. 381 ve 418). O tarihte bir makamda bulunmadığı için ve resmi bir görevi olmadığı için ülkeden ayrılmak için herhangi bir makamdan önceden izin veya onaya ihtiyacı yoktu; Talat Paşa'ya karşı Türk topraklarında kalmasına mecbur bırakacak herhangi bir hükümet soruşturması veya yasal kovuşturması yoktu; "Turkish Oriental Club"ın tercümesi Şark Kulübesi değil, Şark Kulübü idi (s. 385), 25 Şubat 1943'te İstanbul'da Hürriyet-i Edebiye Tepesi'nde Talat Paşa'nın cesedinin gömülme tören alayına katılan Büyükelçi Franz von Papen ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu değil, İstanbul'daki Alman Konsolosu ve Saraçoğlu'nun

temsilcisi idi (s. 420); Enver Paşa'nın naaşı 4 Ağustos 1996'da günümüzdeki Tacikistan Cumhuriyeti'ne yakın olan Belcivan'dan getirildikten sonra başka hiçbir İTC üyesinin kalıntıları Hürriyet-i Edebiye Tepesi'ne defin için getirilmemiştir (s. 420). Cemal Paşa'nın ruhu Erzurum'daki Kars Kapısı askeri mezarlığında yatmaya devam etmektedir ve Bahaettin Şakir ile Cemal Azmi'ninki Berlin'deki Müslüman mezarlığında yatmaktadır. Kemiklerinin mezardan çıkarılıp yoldaşlarının defnedildiği Hürriyet-i Edebiye Tepesi'ne getirilmeleri bu satırların yazarının içten bir dileğidir; Celal Bayar 1893'te değil, 1883'te doğmuştur (s. 453 n157); Celal Bayar'ın anılarının altyazısı Milli Mücadeleye Giriş değil, Milli Mücadeleye Gidiş'tir, (s. 491).

Yücel Güçlü Kieser'in çalışmasının mevcut literatüre önemli ve tarafsız bir katkı yapmayı başaramadığı sonucuna varmıştır. Kieser Talat Paşa'nın kendisi, kökleri, yetiştirilmesi, siyasi kariyeri ve aile hayatı hakkında yeni bilgi sunmamıştır. Araştırması doğru bir değerlendirme sağlamamaktadır. Talat Paşa'nın ölümünden doksan yedi yıl sonra, Kieser'in çalışması ampirik ve yorumsal olarak hatalı bir anlatım yansıtmaktadır, dolayısıyla birçok okurun "Princeton University Press'in bunu nasıl bilimsel tarihi bir çalışma olarak yayınlamış olduğunu merak etmesine" neden olmaktadır.